

ІНТЕРНЕТ-МЕМ ЯК ОСОБЛИВА ОДИНИЦЯ КОМУНІКАЦІЇ

INTERNET MEME AS A SPECIAL UNIT OF COMMUNICATION

Теглівець Ю.В.,

orcid.org/0000-0002-7221-7554

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри української мови

Національного університету «Львівська політехніка»

Статтю присвячено аналізу такому особливому виду комунікації як мем. Актуальність теми дослідження пов'язана із проблемою творення та існування інтернет-мемів як засобу впливу на свідомість людей, оцінку та сприйняття ситуації. Для сучасного користувача надзвичайно важливо, що інтернет-мем характеризується легкістю сприйняття та відтворення.

Мета статті – узагальнити уявлення про зміст поняття *мем*, розкрити сутність мемів у просторі соціальних мереж, особливості утворення та вплив на процес комунікації.

Аналіз праць багатьох науковців свідчить, що дослідники вважають інтернет-меми феноменом сучасної комунікації. На їхню думку, вони є інструментами соціальної ідентичності, дозволяють нам передавати складні ідеї у межах короткої фрази, мелодії або образу. Однією з ознак інтернет-мемів науковці вважають можливість представляти інформацію в максимально згорнутому вигляді, часто без використання вербальних засобів.

У дослідженні зазначено, що інтернет-меми – це певна інформація, яка спонтанно набула популярності і викликає певні емоції. Інтернет-мемом стає не будь-яка інформація, а лише та, яка залишає користувачів небайдужими. Тобто для появи певного мема є передісторія, пов'язана з конкретною історичною чи культурною подією.

Визначено, що серед проаналізованих мемів трапляються і текстові, і креолізовані (поєднання зображення і тексту). Для зображення часто використовують малюнок, кадр із фільму, мультфільму, графічну карикатуру, шарж, фотожабу тощо. Саме креолізація часто надає мему комічного та навіть іронічного емоційного забарвлення. Інтернет-меми швидкоплинні в часі, адже вони не потребують тривалого осмислення. Меми можуть змінюватися, а також комбінуватися та розділятися, що приводить до формування нових мемів. Нашу увагу привернули такі популярні інтернет-меми, як *бавовна*, *паляниця*, *проект «Народний байрактар»* тощо.

Проведений аналіз засвідчив, що віртуальне середовище є джерелом для активного поширення інтернет-мемів. Для інтернет-мемів характерні відтворюваність, цілісність компонентів, надмірна емоційність, що може наближувати їх до сленгу. Здатність відображати події суспільно-політичного життя України підкреслює те, що меми відіграють і комунікативну роль, і соціальну. Поява великої кількості мемів у просторі соцмереж є свідченням того, що інтернет-спілкування є невід'ємною ознакою комунікації сучасної людини, тому вони заслуговують на докладне наукове вивчення.

Ключові слова: інтернет-мем, мем, комунікація, емоційність, комунікативна одиниця.

The article is devoted to the analysis of such a special type of communication as a meme. The relevance of the research topic is related to the problem of the creation and existence of Internet memes as means of influencing people's consciousness, evaluation and perception of the situation. It is extremely important for a modern user that an Internet meme is characterized by ease of perception and reproduction.

The purpose of the article is to summarize the idea of the meaning of the meme concept, to reveal the essence of memes in the space of social networks, the peculiarities of their formation and influence on the communication process.

Analysis of the works of many scientists shows that researchers consider Internet memes to be a phenomenon of modern communication. According to them, they are tools of social identity, allowing us to convey complex ideas within a short phrase, melody or image. Researchers believe that one of the characteristics of Internet memes is the ability to present information in the most condensed form, often without using verbal means.

The study states that Internet memes are certain pieces of information that have spontaneously gained popularity and evoke certain emotions. Not any piece of information becomes an Internet meme, but only that, which cannot leave the users indifferent. That is, for the appearance of a certain meme, there is a background associated with a certain historical or cultural event.

It was determined that among the analyzed memes there are both the text and the creolized ones (a combination of image and text). A drawing, a shot from a film, a cartoon, a graphic caricature, a caricature, a photoshopping piece, etc. are often used for the image. It is creolization that often gives the meme a comic and even ironic emotional color. Internet memes are fleeting in time because they do not require a continuous conceptualization. Memes can change as well as combine and split, resulting in the formation of new memes. Our attention was drawn to popular Internet memes such as *bavovna*, *palyanytsia*, *the «People's Bayraktar» project*, etc.

The following analysis has proved that the virtual environment is a source for the active distribution of Internet memes. Internet memes are characterized by reproducibility, integrity of components, excessive emotionality, which can bring them closer to slang. The ability to reflect the events of the socio-political life of Ukraine emphasizes that memes play both a communicative and a social role. The appearance of a large number of memes in the space of social networks can be used as evidence that Internet communication is an integral feature of modern human communication, so they deserve a detailed scientific study.

Key words: Internet meme, meme, communication, emotionality, communicative unit.

Постановка проблеми. Мова як засіб спілкування постійно шукає оптимальну форму передавання думки, адже більшість людей тривалий час проводять у соціальних мережах. Із розвитком інформаційних технологій ідеї, образи, об'єкти культури щоразу частіше стали виникати та поширюватися саме в просторі соціальних мереж через блоги, чати, дописи, інтернет-журнали, онлайн-трансляції тощо. Будь-яка людина сама обирає, яке джерело інформації вважати достовірним. На особливу увагу заслуговують інтернет-меми – лаконічні емоційні повідомлення, які часто є способом передавання інформації, здатні відтворити основний сенс, визначаючи важливість певної теми. Тобто в широкому значенні *мем* розглядають як механізм, який здатний лаконічно та концентровано передавати та зберігати інформацію.

Актуальність теми дослідження пов'язана із проблемою творення та існування інтернет-мемів як засобу впливу на свідомість людей, оцінку та сприйняття ситуації.

Мета статті – узагальнити уявлення про зміст поняття *мем*, розкрити сутність мемів у просторі соціальних мереж, особливості утворення та вплив на процес комунікації. Щоб реалізувати поставлену мету, слід виконати такі **завдання**: з'ясувати значення поняття *мем*; навести основні ознаки та функції мемів; визначити особливості творення мемів; розкрити особливості вербальних та креолізованих мемів. У дослідженні застосовано такі методи: аналіз, узагальнення, систематизація, метод спостереження.

Термін *мем* 1976 р. уперше використав британський біолог Р. Докінз у праці «Егоїстичний ген», зазначивши, що передавання культурної спадщини є аналогічним до передавання генів. Учений провів аналогію між генетичною і культурною еволюцією та існуванням в останній частинці, здатних до реплікації (самовідтворення, самокопіювання і передавання інформації), якими є гени у живій природі [4]. Тобто меми – це певна культурна інформація, яка переростає у соціальне явище завдяки передаванню від людини до людини.

Отже, під поняттям *мем* розуміємо певну смислову одиницю, що здатна передавати інформацію та відображати емоційні реакції під час спілкування. Інформаційний зміст кожного конкретного мема впливає на ймовірність, з якою його буде скопійовано. Головна мета мема – надати емоційності повідомленню, що значно сприятиме його запам'ятовуванню й поширенню, адже саме

емоційна забарвленість підкреслює вкладений у повідомлення зміст.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковці по-різному ставляться до інтернет-мемів. Насамперед, вони розглядають їх і з лінгвістичного погляду, і в культурологічному аспекті. Проблему інтернет-мемів як феномена процесів сучасної комунікації у своїх розвідках досліджували В. Борисенко, Ж. Денисюк, О. Дзюбіна, Н. Лисюк, Л. Найдьонова, В. Неклесова, І. Мариненко, Т. Пода, О. Чернікова та ін.

Т. Пода зазначає, що мемом є «будь-яка ідея, символ, манера або образ, який свідомо чи несвідомо передається від людини до людини через міміку, жести, відео, мову тощо. В інформаційному суспільстві засилля мемів, які активно існують у блогах, чатах, на форумах, у рекламі, на телебаченні, у мові мільйонів людей, стало прихованим фактором формування громадської думки, тобто соціально-культурним явищем, яке впливає на формування суспільства» [6, с. 117].

В. Неклесова вважає, що меми складають сфери культурного знання загального користування, вони є інструментами соціальної ідентичності, дозволяють нам передавати складні ідеї у межах короткої фрази, мелодії або образу. Багата кількість символів, що відомі багатьом, призвела до еволюціонування мемів у допоміжний рівень мови. Мем доводиться користувачами до прийняттого (на їхню думку дуже вдалого) співвідношення частин основного та творчого [5, с. 216].

О. Чернікова зауважує, що ми маємо право розглядати мем «як мовний знак і як елемент семіотичної системи, або коду. Глибина і повнота сприйняття мема цілком залежить від адресата. Для переважної більшості мемів бути «в темі», в ситуації – критично для розуміння мема. Саме тому серед користувачів інтернет-мемів популярні «ностальгічні» меми, які, мовляв, будуть незрозумілими для тих, хто народився пізніше певного періоду часу» [7, с. 152]

О. Дзюбіна наголошує на тому, що інтернет-меми «не лише дають можливість для змістотворчості, але й дозволяють представляти інформацію в максимально згорнутому вигляді і часто не виникає потреба користуватися навіть вербальними засобами». [3, с. 149]

Ж. Денисюк основною сутністю існування мемів називає їх «прецедентність»: майже всі вони являють собою прецедентні феномени, будучи певними фразами, вирізнаними кадрами, та відсилаючи до конкретного культурного контексту (події, явища). Відтак, меми в стислому вигляді

здатні передати інформацію про текст-джерело або про цілу культурну / історичну подію, та володіють особливим типом конотацій, наявність яких забезпечує можливість ідентифікації прецедентного феномена адресатом» [1, с. 17].

Загалом науковці спільні у трактуванні мемів як чинників публічного дискурсу та соціальних практик, що дозволяє глибше усвідомити особливості культури та соціальні наслідки колективної комунікації в інтернет-просторі.

Виклад основного матеріалу. Основною ознакою інтернет-мемів є те, що вони не існують поза подіями реального життя. Тобто в особливий спосіб вони здатні передати інформацію про певну історичну чи культурну подію. Для цієї одиниці комунікації характерні такі особливості: емоційне забарвлення, часто нелітературна мова, гра слів та смислів. Оскільки найчисленнішою групою користувачів соціальних мереж є молодь, то закономірно, що мему є відображенням молодіжної субкультури. Іноді їх прирівнюють до сленгу завдяки «вірусному» поширенню та надмірній емоційності. О. Дзюбіна справедливо зазначає: «що емоційнішим є мем, то легше ми його сприймаємо і маємо менш критичне ставлення до нього. Адже зазвичай мему не містять жодної корисної інформації. Однак підкреслена провокативність мему є чинником, що додатково стимулює спілкування. Оскільки він є часто порожнім і безформним, то відкриває широкі можливості для індивідуального наповнення його змістом і додаткового «втягнення» змісту» [3 с. 153]. Однак мему, на відміну від сленгізмів, наповнені конотативною семантикою і можуть бути пов'язаними з певною довідкою інформацією. Із плином часу семантичне та етимологічне наповнення мему трансформується, а залишається лише форма й ситуативне значення [7].

Інтернет-мему, які представляють конкретні та метафоричні ідеї за допомогою тексту, зображень, відео, можуть також мати форму фреймів, що проявляються у ключових словах, фонових фразах, стереотипних зображеннях, інших джерелах інформації, а, відповідно, структура мему може стати своєрідним утіленням і «обрамленням» певної когнітивної схеми, що допомагає зрозуміти інформацію певним чином, впливаючи на кодування та декодування повідомлень [7].

Інтернет-мему швидкоплинні в часі, адже вони не потребують тривалого осмислення (рис. 1). Якщо ж подія повторювана, то інтернет-мему можуть виникати в новій інтерпретації, але вже з меншою інтенсивністю (рис 2).

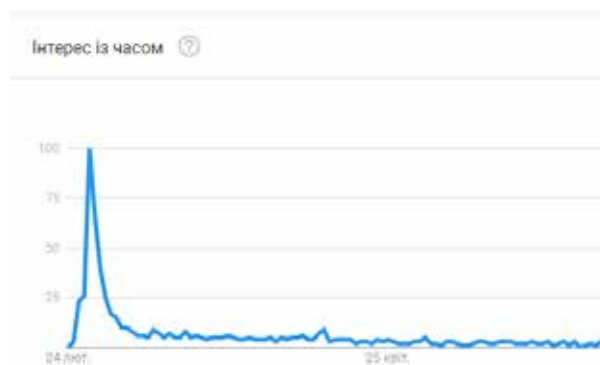

Рис. 1. Тривалість існування мему *паялиця*

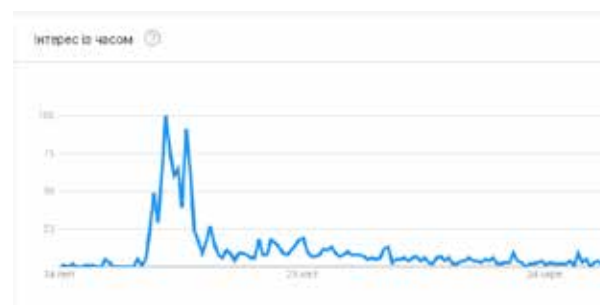

Рис. 2. Тривалість існування мемів про Чорнобайвску

Інтернет-мему можуть реалізовуватися різними знаковими системами – і як певний текст, і як зображення. Переважна більшість текстових інтернет-мемів – це слова, словосполучення або речення, які мають граматичні ознаки звороту, однак у інтернет-комунікації трапляються текстові інтернет-мему більші за обсягом [2]. Для зображення часто використовують малюнок, кадр з фільму, мультфільму, графічну карикатуру, шарж, фотожабу тощо. О. Чернікова поділяє мему на: вербальні, невербальні (візуальний (фото- та відеомему), аудіальний, жестовий), комплексні (поєднання двох чи більше типів) [7].

О. Дзюбіна виділяє дві групи інтернет-мемів: креолізовані мему (поєднання вербального і візуального компонентів) і текстові мему (мему-слова, мему-словосполучення, фразові мему). Саме креолізовані інтернет-мему, на думку науковиці, в деяких випадках і є основою для створення впізнаваної фрази, яка стає згодом текстовим інтернет-мемом і легко цитується в співтоваристві соціальної мережі з нульовим ступенем креолізації [3, с. 149].

Інтернет-мему – це певна інформація, що спонтанно набула популярності і викликає емоції, що сприяють запам'ятовуванню змісту, вкладеного у певне повідомлення. Основна ознака інтернет-мему – відтворюваність, єдність компонентів, їхня неподільність і цілісність, що

створює вислів, зворот, текст. Як справедливо зауважує Т. Пода, «значення інтернет-мема може формулюватися і змінюватися протягом усього періоду його популярності. Ідея, що зародилася в інтернет-мемі, спочатку могла мати інший зміст. Отже, популярний інтернет-мем (наслідок) стає самостійним і впливає на розуміння і трактування вихідного повідомлення (причини), змінюючи його» [6, с. 120]. Тому інтернет-мемом стає не будь-яка інформація, а лише та, яка залишає користувачів небайдужими. Тобто для появи певного мема є передісторія, пов'язана з реальними явищами суспільного життя, яка сприяє збагаченню й розумінню його значення.

Враховуючи те, що вже 7 місяців триває широкомасштабне вторгнення росії на територію України, швидкість зміни подій та новин у мережі Інтернет породжують величезну кількість мемів. Наприклад, полонений окупант із Горлівки через недолугий зовнішній вигляд отримав прізвисько Чмоня, що породило новітній мем у мережі Інтернет (рис. 3).

Креолізація часто характеризує мовця або предмет чи особу про яку йдеться, надає мему комічного та навіть іронічного емоційного забарвлення, певної прагматичної маркованості [2]. Зовнішня схожість глави Європейської ради Шарля Мішеля, прем'єр-міністра України Дениса Шмигала та керівника Міністерства оборони України Олексія Резнікова надихнула українців на низку мемів. До світліни Мішеля та Шмигала, зробленої під час візиту європейського політика до Одеси, прифотошопили Резнікова. Зображення-мем стало джерелом для однослівних мемів, утворених від назв, які часто плутають: Черкаси – Чернігів – Чернівці: балаклава – бакалія – Балаклія; Корець – Кременець – Крупець; Саксаганського – Сагайдачного; Австрія – Австралія тощо.

Рис. 3. Мем Чмоня

Мем про бавовну (рис. 4) висміюють манеру російських ЗМІ називати вибух *хлопок*. Тут закладено гру слів, що стосуються ударів у долоні і рослини. Тому вибухи в росії та на території окупованого Криму під час російсько-української війни почали саркастично називати бавовною.

Рис. 4. Мем про бавовну, авторка – Олена Павлова

Мемі можуть змінюватися, а також комбінуватися та розділятися, що приводить до формування нових мемів. Однослівний мем про бавовну дуже швидко став частиною фраз: *Сьогоднішній ранок справді виявився добрим, бо почався з новин про бавовну; з Днем бавовни у Криму; Зранку 20 серпня у Крим знову завітала бавовна; За новим правописом правильно Бавовноград; Спершу вона прийшла у Севастополь, а згодом у Євпаторію та Бахчисарай*. Багато мемів також обігрують візуальну схожість квітки бавовни та хмари диму, що виникає під час вибуху. Вагомість комунікативної ролі інтернет-мемів підсилює їхня здатність інтернаціоналізуватися. Мем Bavovna доволі швидко поширюється в англomовному сегменті мережі Інтернет як частина кампанії з підтримки України у війні.

Інтернет-меми здатні часто змінювати початкову форму, щоразу породжуючи більшу кількість варіантів. Відтак мемі про бавовну як загадкові вибухи стали джерелом створення мемів про куріння та його наслідки: *Горящі тури в Крим; порушення вимог пожежної безпеки на аеродромі поблизу Новофедорівки; майор Сіґаретов викурив чергову пачку Хімальборо* тощо.

Лексема *паляниця* стала мемом ще в перші тижні широкомасштабного вторгнення росії на територію України. Це слово важко вимовити іноземцям, зокрема росіянам, що пов'язано з фонетичними особливостями української мови. Тому його почали використовувати як своєрідний код,

